

SAMENWERKING IN DE PARTICULIERE BOSBOUW

Essentieel voor de toekomst van het bos

De particuliere bosbouw, die grote problemen kent, maar die van groot belang is voor allen in ons land die met bos en hout te maken hebben (en dat zijn we allemaal), is actiever dan ooit. Vooral de samenwerking van bouseigenaren in georganiseerde vorm staat midden in de belangstelling. De Bosgroep Salland-Twente is zo'n organisatie, dynamisch en goed aan de weg timmerend. Dat blijkt binnenkort. Op 31 mei viert ze haar 10-jarig bestaan met een congres in Deventer waar prominente sprekers uit politiek, bosbouw en industrie het zullen hebben over „Nieuwe kansen voor de bosbouw”. Meer informatie hierover zal zeer binnenkort verschijnen. Wij bevelen deze belangrijke manifestatie nu reeds in de aandacht van de lezers van onze Bos en Hout Berichten aan. In dit Bos en Hout Bericht geven wij graag het woord aan mevrouw drs. Cremers van de Bosgroep Salland-Twente, die het een en ander over deze bosgroep vertelt.

vdm

Inleiding

In Overijssel wordt op het gebied van de bosbouw en het landgoedbeheer met veel succes samengewerkt. In dit artikel zal gekeken worden hoe deze samenwerking is ontstaan, welke activiteiten er ontplooid worden, hoe de leden er over denken, en hoe de Bosgroep de toekomst ziet.

Het ontstaan van de Bosgroep

In de 70-er jaren heeft een initiatief van Staatsbosbeheer geleid tot een bosbouw-contactkring in Salland. De meeste bouseigenaren waren hierbij aangesloten. Het doel was het uitwisselen van informatie en verbetering van het onderling contact. Met de komst van de Bosbijdrage-regeling in 1978 heeft dit geleid tot de oprichting van Bosgroep Salland, een samenwerkingsverband van 30 bouseigenaren met gezamenlijk ca. 5.500 ha bos. Toen in 1982 een ontwerpstreekplan voor Twente in voorbereiding was en de Bosgroep bovendien krachtens een arbeidsplaatsenplan een arbeidsplaats kreeg toegewezen uit de formatie van het Staatsbosbeheer ter versterking van de coördinatie, is met succes een actie gestart om ook de Twentse bouseigenaren bij de samenwerking te betrekken. Tegenwoordig heeft de Bosgroep 140 leden met gezamenlijk 14.000 ha bos of, naar schatting, inclusief natuurterrein en cultuurland 30 à 35.000 ha landelijk gebied met hoge landschappelijke cultuurhistorische en ecologische waarde in Overijssel. Ter oriëntatie: de totale oppervlakte bos in deze provincie is 40.000 ha, met 29.500 ha niet-staatsbos waarvan 25.000 ha particulier (62,5%, meer dan het Europees gemiddelde). Leden zijn de gemeenten (Ommen, samenwerkingsverband Twente), natuurbeschermingsorganisaties (het Overijsselse Landschap, IJssellandschap, Twickel, Edwina van Heek), nutsbedrijven (Waterleidingmaatschappij Overijssel, Gasunie), vele particulieren (incl. Natuurschoonwetennootschappen en stichtingen) alsmede ook samenwerkingsverbanden van particulieren. De meest markante onder de laatste categorie leden is de Vereniging tot Behoud van het landgoed de Hoge Boekel te Enschede, een vereniging van eigenaren van het in eigendom uiteen gevallen landgoed de Hoge Boekel.

De activiteiten van de Bosgroep

De samenwerking vindt zijn formele grond in een coöperatieve vereniging,

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

een rechtsvorm die in de landbouw veel wordt benut. De doelstelling luidt: Het bevorderen van een doelmatig beheer en een meer rendabele exploitatie van bossen, natuurterreinen en landgoederen, teneinde deze in hun natuurwetenschappelijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden in stand te houden en te ontwikkelen. Dit houdt in dat met behoud van de voordelen van de kleine schaal en benutting van de voordelen van de grotere schaal op de „aan- en verkoopmarkten” wordt geopereerd, in hoofdzaak ten behoeve van het bos, maar ook voor andere elementen van landgoederen (gebouwen, tuinen en parken, en natuurterreinen). De gezamenlijkheid moet het mogelijk maken om deskundigheid te benutten. Dit houdt in een gezamenlijke verkoop van hout, inkoop van plantsoen en andere materialen, en uitbesteding van werkzaamheden. Hiertoe heeft de Bosgroep twee medewerkers in dienst van het niveau van een rentmeester, die respectievelijk de houtverkoop en de inkoop van plantsoen en „arbeid” coördineren.

De verkoop van hout vindt voor een deel via raamcontracten rechtstreeks plaats aan de houtverwerkende industrie en voor een deel aan de houthandel. Het uitgangspunt daarbij is dat het maken van eenvoudige sortimenten door de leden zelf, respectievelijk uitbesteed, kan plaatsvinden en dat de houthandel ingeschakeld wordt wanneer deze aan het hout een waarde kan toevoegen door distributie of opwerking. De plantsoeninkoop vindt eveneens voor een deel plaats via teelt of reserveringscontracten. Het transport wordt door de Bosgroep georganiseerd en door een plaatselijk transportbedrijf uitgevoerd.

Het uitbesteden van werkzaamheden heeft betrekking op onrendabel onderhoud, achterstallig parkonderhoud op buitenplaatsen (baggerwerk), onderhoud natuurterreinen (plaggen, baggeren van vennen, openwerken stuifzand), bouwkundig onderhoud (incl. schilderwerk). Voor de technische begeleiding wordt veelal deskundigheid ingehuurd (bosbouwkundig bureau, architect). De werkgelegenheidsprojecten hebben een belangrijke rol gespeeld, hebben de positie van de Bosgroep bij de leden versterkt en hebben veelal het reguliere onderhoud weer in de gang gezet. Ook het uitbesteden van werkzaamheden vindt veelal via een raamcontract plaats. Naast de uitvoering van werkzaamheden wordt ook het maken van beheersplannen voor bos en natuurterreinen uitbesteed.

Naast de reguliere aan- en verkoopactivi-

teiten heeft de Bosgroep een aantal projecten geëntameerd:

a. *Beheer natuurwaarden.* Begin 1989 heeft de Bosgroep op free-lance basis een deskundige aangetrokken voor begeleiding van het beheer van natuurwaarden bij de leden. Met de ISP-middelen (financiële middelen verstrekt in het kader van het Integraal Structuurplan voor de drie Noordelijke provincies en voor enkele gemeenten in het Noorden van Overijssel) komt voorts jaarlijks een bedrag beschikbaar voor onderhoud van natuurterreinen in het ISP-gebied.

Hiermee worden vennen uitgebaggerd, heide geplagd en gemaaid, stuifzand opengewerkt en eenvoudige praktische beheersplannen gemaakt in enkele gemeenten in het noorden van de provincie.

b. *Bosgroen.* Met ISP-middelen wordt de aanleg van bijzondere houtsoorten met een vooropbrengst van snijgroen begeleid en de verkoop van bosbijprodukten aan de bloemisterij gecoördineerd. Dit project bevindt zich nog in een experimentele fase. In Denemarken is veel ervaring op dit gebied waarvan de Bosgroep gebruik heeft gemaakt. In een begeleidingsgroep zitten o.a. vertegenwoordigers op dit gebied van de consulentenschappen bos- en landschapsbouw en tuinbouw. De

Bosgroep heeft voor dit project een medewerker.

c. *Informatica.* Met middelen van de Provincie en het Ministerie van Economische Zaken is door Bosbureau Wagingen een informatiesysteem opgezet ten behoeve van de coördinatie van o.a. de houtverkoop. Met behulp van een computer worden vijfjarenplannen en werkplannen opgezet; dit levert direct gegevens op voor een datasysteem ten behoeve van de coördinatie. Het project is afgerond en wordt operationeel gemaakt. Binnenkort zal opdracht worden gegeven om de vastlegging van opstandgegevens in het systeem uit te breiden. Afstemming met de landelijke ontwikkeling van een informatiesysteem voor de bosbouw vindt bestuurlijk en in de uitvoering plaats, o.a. via een voor dit project opgerichte stuurgroep.

d. *Opleiding.* In opdracht van de Bosgroep is een studie verricht naar de organisatie van kennisoverdracht in de bosbouw. Ter opvulling van een leemte hierin zal in april 1989 een eerste cursus bosbedrijfsvoering plaatsvinden voor bouseigenaren. Een werkgroep waarin de consulent bos- en landschapsbouw is vertegenwoordigd en voorts twee gepensioneerde leraren respectievelijk HBCS en MLS zitting hebben, bereidt deze cursus

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

voor. Afstemming vindt plaats met de Inspecteur voor het landbouwonderwijs. Van de faciliteiten van het agrarisch onderwijs kan gebruik worden gemaakt. e. *Vitaliteit*. Ten behoeve van een verbetering van de vitaliteit zal op 40 ha bemesting plaatsvinden met kopersulfaat en zullen opstandgegevens worden verzameld zodat met bemesting met andere mineralen kan worden begonnen, zodra hiervan meer bekend is.

f. *Kleine eigendoms-eenheden*. Cultuurmaatschappijen en een ingenieursbureau hebben zich ingespannen om kleine eigendoms-eenheden tot samenwerkingsverbanden aaneen te smeden. Er zijn nu 22 lokale bosgroepen met gezamenlijk 1.000 ha bos aangesloten. De Bosgroep coördineerde in deze en had voor de financiering gezorgd.

Naast deze projecten organiseert de Bosgroep jaarlijks een excursie voor zijn leden, er heeft een houtmeetcursus plaatsgevonden en er is een bosbouwcontactkring Twente voor bosbazen opgericht. Voorts verleent de Bosgroep steun bij de totstandkoming van een bosgroep Oost-Gelderland.

De regionale belangenbehartiging voor bossen, landgoederen natuurterreinen vindt plaats door het overleg voor de Landelijke Eigendom in Overijssel. In dit overleg zijn vertegenwoordigd de regio's van de Nederlandse Vereniging voor de Landelijke Eigendom, de Nederlandse Vereniging van Boseigenaren en de Bosgroep Salland-Twente, die het secretariaat voert. Voor de bossen vindt afstemming plaats met het Boschap.

Leden van de Bosgroep namen resp. nemen deel in de stuurgroep en werkgroep Regionaal Bosplan Noord-Overijssel, Provinciale Adviescommissie Natuur en Landschap, Ruilverkavelingscommissies, Waterschapsbesturen, Begeleidingsgroep Bestemmingsplan Buitengebied Enschede, etc., Bestuur Stichting Coördinatie Landschapsonderhoud Overijssel. Er is voorts samen met particuliere terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties en Staatsbosbeheer een Commissie Waterbeheer gevormd.

De leden

De Bosgroep bestaat nu 10 jaren en is in die tijd fors gegroeid. Zij voorziet kennelijk in een behoefte.

De samenwerking, die in eerste instantie opgezet was voor activiteiten in de bosbouw, bleek geleidelijk aan ook van groot belang voor het landgoedbeheer. In Overijssel zijn de bossen over het algemeen onlosmakelijk verbonden met een

landgoed. De leden van de Bosgroep zijn daarom in heel veel gevallen landgoedeigenaar. Samenwerking op dat gebied blijkt ook bijzonder nuttig te zijn.

De leden betalen een contributie van f 1,- per ha bos met een maximum en een minimum en voor de werkzaamheden percentages over de omzetten. Het financiële voordeel voor de leden is moeilijk meetbaar. Voor wat betreft plantsoeninkoop en houtverkoop per raamcontract is de ervaring dat een prijsvoordeel van minimaal 10% wordt gerealiseerd. Voor uitbesteding van enkele categorieën werkzaamheden geldt dit ook, terwijl er ten aanzien van de kwaliteit ook duidelijk voordelen zijn tengevolge van de schaalvergroting.

Uitgangspunt bij de samenwerking was het *bundelen van werkzaamheden*. Het beheer van een landgoed vereist inmiddels zoveel specialistische kennis dat dit nauwelijks door een landgoedbeheerder kan worden opgebracht. Daarom is het bijzonder nuttig om direct te kunnen beschikken over deskundige medewerkers die de werkzaamheden bundelen waardoor het plantsoen goedkoper en van betere kwaliteit kan worden ingekocht, het hout duurder kan worden verkocht en de overige werkzaamheden goedkoper en beter kunnen worden uitgevoerd. Het bosgroenproject is een project dat,

door zijn hoge investeringskosten en risico's geen landgoedeigenaar alleen had aangekund. Door het risico te spreiden over meerdere eigenaren en door de aanwezigheid van een deskundige medewerker die het project begeleidt, zijn de risico's voor de individuele eigenaar aanvaardbaar geworden. Voorts vinden er allerlei beheersactiviteiten op bos- en landgoedgebied plaats. Voor al deze activiteiten geldt dat ze voor de individuele landgoedeigenaar incidenteel zijn, maar wel op meerdere landgoederen voorkomen. Ook hier geldt weer dat door grootverbruik de prijs daalt en dat de Bosgroep controleert. Het voordeel voor de leden is niet alleen gelegen in het bundelen van werkzaamheden. Doordat de bos-/landgoedeigenaren zich verenigd hebben zijn ze voor de *overheid beter bereikbaar* geworden. In het kader van de Terugploegregeling had de Bosgroep een bijdrage aangevraagd en kreeg een flink bedrag toegezegd. Door de leden is hiervan ruim gebruik gemaakt, omdat het een gunstige regeling was. Op heel wat landgoederen werd met veel enthousiasme kostbaar achterstallig bouwkundig onderhoud ingehaald en werd veel onrendabel werk in de bossen verricht. Het efficiënt toepassen en zo eerlijk mogelijk verdelen van dit geld over de leden heeft de medewerkers

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

van de Bosgroep heel wat hoofdbreken gekost. Bij de planning van de werkzaamheden was een enkele keer sprake van een misverstand maar de Bosgroep wist dit altijd met grote slagvaardigheid en soepelheid op te vangen, tot volle tevredenheid van de betrokken landgoedeigenaar. Een proeve van bekwaamheid die de Bosgroep glansrijk heeft doorstaan!

Eenzijds heeft de overheid in de Bosgroep een uitstekend en efficiënt functionerend kanaal gevonden om de bos-/landgoedeigenaren direct te benaderen, van de andere kant hebben de bos-/landgoedeigenaren nu een spreekbuis gekregen op provinciaal en regionaal niveau. Op dezelfde efficiënte wijze behartigt de Bosgroep de belangen van de leden. Het contact met de Provincie is goed. De Provincie doet veel en heeft duidelijk vertrouwen in de Bosgroep maar zou met name op het gebied van de vertegenwoordiging nog het een en ander kunnen doen. Een goede vertegenwoordiging en ruime inspraak is van groot belang als men de landgoederen in stand wil houden. Telkens weer merk ik dat buiten de kring van landgoedeigenaren men over het algemeen weinig idee heeft wat het beheren van een landgoed betekent, welke kennis er nodig is en welke bedreigingen en belemmeringen er zijn, zoals planologische belemmeringen, recreatieve overlast, allerlei belemmerende verordeningen, verregaande bemoeizucht van diverse organisaties, etc. Talloze groeperingen binnen onze maatschappij claimen gebruik van het landgoed of bemoeienis met het landgoedbeheer. Weinigen vragen de landgoedeigenaar om zijn mening. Men zou meer vertrouwen moeten hebben in diegenen die van oudsher het terrein beheerd hebben. Via de Bosgroep kunnen de landgoedeigenaren in Overijssel nu hun stem laten horen en geassisteerd worden in het beheer van hun terreinen. Een ander groot voordeel voor de leden is de *informatievoorziening* en de mogelijkheid tot *onderlinge contacten* op ledenvergaderingen, excursies en cursussen. Ze worden geïnformeerd over bosbouwkundige zaken, subsidiemogelijkheden, etc. Ook hiervan wordt ruim gebruik gemaakt. Door het onderlinge contact gaat de landgoedeigenaar zich realiseren dat hij niet de enige is in een hopeloos lijkende situatie. Hier vindt hij medestanders in zijn streven om het bezit ten koste van heel veel te handhaven, en markt hij dat ook anderen te kampen hebben met dezelfde moeilijkheden en hetzelfde onbegrip. Tot zijn verbazing merkt hij

zelfs dat de voortdurend dalende lijn in het bos- en landgoedbeheer gekeerd kan worden. Een aanvankelijk cynisme maakt steeds meer plaats voor enthousiasme. Door de coöperatieve vorm van de vereniging hebben de leden het gevoel voldoende invloed te hebben. Het zijn niet alleen de kleine landgoederen, die profijt ondervinden in een samenwerking met de bosgroep. Uit eigen ervaring weet ik dat ook grotere landgoederen met eigen personeel en een eigen rentmeester evenveel voordeel kunnen hebben van een dergelijke samenwerking.

De toekomst

De Bosgroep heeft heel wat successen geboekt en positieve neveneffecten doen ontstaan.

Door maximale benutting van de regeling is er bij de leden nauwelijks meer sprake van een achterstand in onderhoud van het bos. Veel bos van slechte herkomst is omgevormd en er is ook veel prunus verwijderd. Het gebied ten zuiden van de Vecht is bijvoorbeeld nagenoeg prunusvrij.

De deprivatisering wordt afgeremd en wellicht omgezet in privatisering doordat er weer belangstelling is van particulieren voor aankoop van bossen en landgoederen. De Bosgroep treedt hiertoe in toenemende mate op als contactpunt voor aan- en verkoop van landgoederen (niet als makelaar). Zo is in Overijssel in de laatste jaren een aantal grote landgoederen bij verkoop in andere handen overgegaan zonder dat de overheid in de aankoopkosten behoefde te subsidiëren. Op de werkgelegenheid heeft de opleving in de bosbouw en de landgoederen een positief effect, zowel wat betreft de uitvoering als ook de directievoering. Mede dankzij de Bosgroep kon een bosbouwkundig ingenieursbureau in Overijssel van start gaan. Daar werken nu zes gekwalificeerde bosbouwers. Veel werk voor dit bureau is afkomstig van de Bosgroep. Verder zijn er vijf aannemersbedrijven regelmatig voor de Bosgroep aan het werk en ook vier sociale werkverbanden. Aan de werkgelegenheidsprojecten bij de Bosgroep hebben enkele „werklozen” een voortzetting van het dienstverband overgehouden.

Uiteraard blijven er ondanks het succes diverse knelpunten en dus ook wensen voor de toekomst bestaan. In de provincies Friesland, Gelderland, Utrecht en Brabant zijn vergelijkbare bosgroepen. Deze zijn georganiseerd in het Landelijk Bosgroepenoverleg, waarvan de Neder-

landse Vereniging van Boseigenaren het secretariaat voert. Het is wenselijk dat het gehele Nederlandse bos voor marktgerichte activiteiten zich verder in regionale bosgroepen gaat organiseren en dat deze zich verder gaan ontwikkelen in nauwe samenwerking met de Nederlandse Vereniging van Boseigenaren. Het Landelijk Bosgroepenoverleg zou moeten uitgroeien tot een evenwaardige gesprekspartner voor de verkoop van hout aan de houthandel en de houtverwerkende industrie. Bosgroepen zouden verder eveneens in samenwerking met de consulerende diensten van de Directie Bos- en Landschapsbouw en de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer en met de Nederlandse Vereniging van Boseigenaren een rol kunnen spelen in een gepri-vatiseerde voorlichting.

Het is verheugend dat de Minister van Landbouw en Visserij het belang van samenwerking in de bosbouw erkent en ter stimulering daarvan een bijdrageregeling heeft ingesteld.

Een knelpunt is nog steeds het verliesgevende karakter van de bosbouw (zie de LEI-cijfers die bovendien geen rekening houden met kapitaalkosten). Het is daardoor niet mogelijk om de nodige deskundigheid aan te trekken (waterhuishouding, bodem, luchtverontreiniging, natuurbeheer, publieksbegeleiding, etc.). Veel werkzaamheden vinden plaats op basis van vrijwilligheid, zonder honorering. Een verdere professionalisering is wenselijk. Een systeem van beloning van functies die door de boscijneraar voor de samenwerking worden uitgeoefend (natuurbehoud, recreatie) zou een efficiënt beheer van bos kostendekkend moeten maken. Dit zou voor alle categorieën eigenaren gelijk moeten gelden en in de plaats moeten komen van een ongelijke verdeling van subsidiegelden. Functiebeloning en samenwerking zou de deprivatisering van bossen en landgoederen stoppen, privatisering wordt dan haalbaar. De steeds gestegen overheidsuitgaven voor bos en natuurbeheer zullen dan weer kunnen dalen.

Het belangrijkste resultaat van de Bosgroep tot dusverre is mijns inziens wel dat, ondanks knelpunten die er blijven, de bos-/landgoedeigenaren weer nieuwe moed hebben gekregen. De strijd die al bijna verloren leek kan met nieuwe energie gevoerd worden. Onder de Bosgroepleden valt een duidelijk enthousiasme te bespeuren.

Mevr. Drs. E. C. M. Cremers
lid van de Bosgroep Salland-Twente.